

PAPER DETAILS

TITLE: Kazak Türkçesinde çiçek adlarında alt anlamlilik

AUTHORS: Esra Yavuz Acar,Ahmet Büyükakkas

PAGES: 211-243

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3488140>

12. Kazak Türkçesinde çiçek adlarında alt anlamlılık**Esra YAVUZ ACAR¹****Ahmet BÜYÜKKAKKAŞ²**

APA: Yavuz Acar, E. & Büyükkakkaş, A. (2023). Kazak Türkçesinde çiçek adlarında alt anlamlılık. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 211-243. DOI: 10.29000/rumelide.1379148.

Öz

Çalışmada ele alınan alt anlamlılık, bir sözcüğün daha geniş anlama sahip bir sözcük ile ilişkisini ifade eder. Bu ilişki, daha genel olan bir üst sözcüğe karşılık geldiği anlamına gelir. Alt anlamlılık, dilbilimsel kuralların yanı sıra sosyal ve kültürel faktörler tarafından da etkilenir. Çalışmanın amacı, çiçek adlarının alt anlamlılık ilişkilerini anlamak ve bu ilişkiler sayesinde bu adların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Çalışmada, çiçek adlarının alt anlamlılık ilişkileri ve yapısal-kökensel özellikleri incelenmiştir. Bu incelemeyle çiçek adlarının farklı anlamları ile ilişkilerini ortaya çıkarmaya ve bu adların nasıl sınıflandırılabileceğine dair farklı bir yol çizilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, çiçek adlarının oluşumunda hem dilbilimsel hem de kültürel öğelerin etkisi vurgulanmaya, bu adların kültürler arasında farklı anlamlara sahip olabileceği ve bu anlamların kültürel bağlamda nasıl değerlendirilebileceği üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan çiçek kavramları alt anlamlılık açısından incelendiğinde Kazakistan'ın uçsuz bucaksız bozkırlarında binlerce farklı çiçeğe rastlamak mümkündür. Bu, Kazak Türkçesinde çiçek kavramının hiyerarşik düzeninin belirlenmesinde sayısız çıkarımı ortaya koymaktadır. Bu çiçek adlarının hepsini incelemek mümkün olmadığından sadece bir kısmı çalışmaya dâhil edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kazak Türkçesi, alt anlamlılık, dilbilim, çiçek adları

Hyponymy in flower names in Kazakh Turkish**Abstract**

The concept of hyponymy addressed in the study refers to the relationship between a word and a broader word that has a wider meaning. This relationship indicates a correspondence to a more general superordinate word. Hyponymy is influenced by linguistic rules as well as social and cultural factors. The aim of the study is to understand the hyponymy relationships of flower names and enable a better understanding of these names through these relationships. The study examines the hyponymy relationships and structural-derivational features of flower names. Through this analysis, an attempt is made to reveal the different meanings and relationships of flower names and propose a different way to classify these names. Furthermore, the study highlights the influence of both linguistic and cultural elements in the formation of flower names, emphasizing that these names can have different meanings across cultures and how these meanings can be evaluated within a cultural context. When the concept of flower is examined in terms of hyponymy, it is possible to come across thousands of different flowers in the vast steppes of Kazakhstan. This reveals numerous implications

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü (Niğde, Türkiye), esrayavuzacar@ohu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5798-5232. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 01.09.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379148]

² Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Niğde, Türkiye), ahmetbuyukakkaş@ohu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0142-5142

in determining the hierarchical order of the concept of flower in Kazakh Turkish. Since it is not possible to examine all of these flower names, only some part of them have been included in the study.

Keywords: Kazakh Turkish, hyponymy, linguistic, flower names

1. Alt Anlamlılık

Anlam ilişkileri kavramı dizisel, anlam bilimsel ve sözlüksel terimlerle ilişkilidir. Geleneksel işlem ilişkileri alanı ise alt anlamlılık (hiponimi), karşıt anlamlılık (antonim), eş anlamlılık (sinonim) vb. gibi dizisel ilişkilerle ilgilidir. Dizisel ilişkiler, bir dizimdeki belirli bir konumda birbirinin yerine geçebileceği düşünülen sözcük ögeleri arasında geçerlidir. Alt anlamlılık, taksonomi ve kavram hiyerarşisinin temel taşıdır.

Alt anlamlılık (hyponym) ve üst anlamlılık (hyperonym)³ konuları dilbilimin özellikle de anlambilimin içerisinde değerlendirilmektedir ve sözlüksel anlambilimin önemli kavramlarından biridir. Bir alt türü ifade eden hyponymy “hiponimi, alt anlamlılık” terimi, Yunanca “aşağı” anlamına gelen hypó (ὑπό) ve “ad” anlamına gelen onyma (ὄνομα) sözcüklerinden türemiştir (Bussmann, 1996, s. 527).

Sözlüksel ögeleri ilişkilendiren, anlam ilişkilerinin incelenmesinin bir parçası olarak anlambilimde kullanılan alt anlamlılık, özel ve genel sözlük ögelerinden elde edilen, birincinin ikincisini içermesiyle kurulan ilişkidir (Lyons, 1968, s. 453; Leech, 1985, s. 93; Crystal, 2008, s. 233). Yani hem genel ifadeden bireysel ifade çıkarma hem de kapsama ilişkilerini içerir. Burada kapsanan sözcük alt anlam (hyponymy / subordinate), kapsayan sözcük üst anlam (hyperonymy / superordination), aynı üst anlamın kapsadığı her alt anlam ise ortak, eşdeğer veya genel alt anlamdır (co-hyponym).

Alt anlam, üst kavram ilişkisi içerisinde üst anlam sıklıkla alt anlam gerektirir, ancak tam tersi söz konusu değildir (Murphy and Koskela, 2010, s. 81).

2. Çiçek Adlarında Alt Anlamlılık

Günümüzde kullanılan pek çok dil, doğal dünya ile ilgili terimleri içerir. Bu terimler arasında çiçek adları da yaygın bir kullanıma sahiptir. Çiçek adlarında alt anlamlılık, bazen çiçeğin şekline bazen rengine bakılarak; yani genel olarak o çiçeğin özelliklerine göre belirlenmektedir. Örneğin, “sarı çiçek” sözcüğü, geniş bir kategori altında yer alan pek çok çiçek türünü ifade eder. Bu kategorideki çiçekler, sarı renge sahip oldukları için bu şekilde adlandırılırlar. Çiçek adları, sadece bitki âleminin güzelliğini ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel sembolizm açısından da önem taşır. Örneğin, gül çoğu kültürde aşkın sembolü olarak görülür ve kullanılır. Ayrıca bazı çiçekler yas, sevinç, barış gibi duyguları ifade etmek için de kullanılır.

Bir dildeki çiçek adları, alt anlamlılık kavramıyla ilişkilidir. Örneğin, “gül” veya “orkide” sözcüğü, “çiçek” sözcüğünün alt anlamıdır. Çünkü gül, çiçeğin bir alt kümesidir. Alt anlamlılık ve üst anlamlılık

³ Alt anlamlılık ve üst anlamlılık kavramlarından ilk kez 1963 yılında John Lyons tarafından yayımlanan *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato* adlı eserde (1963, s. 69-71), daha sonrasında 1966 yılında Algirdas Julien Greimas tarafından yayımlanan *Semantica Estrutural* (1966, s. 48-49), 1986 yılında David Alan Cruse tarafından yayımlanan *Lexical Semantics* (1986, s. 88-92), 1993 yılında Thomas Ronald Hofmann tarafından yayımlanan *Realms of Meaning: An Introduction to Semantics* (1993, s. 25-27) adlı eserlerde bahsedilmiştir. Alt anlamlılık çağrışım yoluyla çıkarım yapmayı kolaylaştıran doğası ve tanım yapmadaki önemi nedeniyle birçok sözlük örneğinde merkezi bir kavramdır (Murphy, 2003, s. 217). Bu nedenle de alt anlamlılık kavramından bahisler Lyons’un çalışmasıyla başlamasına rağmen gerçekte bu kavramın içerdiği sınıflandırma tüm dillerin kelime dağarcığının düzenlenmesinde temel bir ilke olarak kabul edilmiştir.

arasındaki bu hiyerarşik ilişki, dilbilimciler tarafından sıklıkla incelenmiş ve sözlüklerde kullanılmıştır. Çiçek adları sözlüklerinin, alt anlam ve üst anlam ilişkilerine dair verdiği bilgiler, bu ilişkilerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Aslında evrende hiçbir şey ismiyle var olmamıştır. İnsanlar evrende gördüğü varlıkları çeşitli özelliklerine göre tanımlamış ve isimlendirmiştir⁴. Çiçekler, dünya genelinde birçok coğrafyada yetişmekte ve farklı isimlerle anılmaktadır. Örneğin, İngilizcede “rose” sözcüğü Türkçede “gül” sözcüğüne; aynı şekilde “tulip” sözcüğü Türkçede “lale” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Bir kavram için her dilde farklı sözcükler kullanılması doğaldır⁵. Kavramlar farklı dillerde farklı şekilde ifade edilse de genel özellikleri dikkate alındığında bu kavramlar aşağı yukarı benzer ifadelerle tanımlanır. Herhangi bir çiçek türünü gören insan, o çiçeğin adını bilmesinde onun bir çiçek türü olduğunu söyleyebilir. Bu açıdan daha önce hiç görülmemiş bir bitkiye rastlanıldığında ismi bilinmemesine rağmen onun bir ağaç, bir çalı veya bir çiçek türü olduğu, o türün genel özellikleri dikkate alınarak ifade edilebilir.

Bir kavram farklı dillerde farklı şekilde ifade edilebildiği gibi bir dilin farklı lehçeleri arasında da farklı şekilde ifade edilebilmektedir. Örneğin, bir çiçek türü olan kardelen, İngilizce *snowdrop* / *glanthis* (Britten & Holland, 1886, s. 440), Fransızca *perce-neige* (Bu’choz, 1771, s. 359), Almanca *schneeglöckchen* (Arda & Obruk, 2013, s. 159), Rusça *подснежник* “podsnejnik” (Tumanova, 1995, s. 29) olarak adlandırılırken Türk lehçelerinde şu şekilde kullanılmaktadır:

- Türkiye Türkçesinde *kardelen* (Baytop, 2007, s. 160)
- Azerbaycan Türkçesinde *xədicəgülü* “*hədicəgülü*” (Hacıyev & Qasımova, 2008, s. 15)
- Uygur Türkçesinde *aqçäçek* / *hesret gülü* / *küçül* (Necipoviç Necip, 1995, s. 7, 136, 211)
- Kazak Türkçesinde *бәйшешек* “*bäyşeşek*” (Isqarov & Wäli, 2006, s. 161)
- Tatar Türkçesinde *эргәзембай* “*ergäzembay*” (Zilyayeva vd. 1981, s. 307, 578)
- Başkurt Türkçesinde *яз күрке* “*yaz kürke*” (Medvekova, 1958, s. 575, 714)
- Kırım-Tatar Türkçesinde *акъбардакъ* “*aqbardaq*” (Useinov, 2007, s. 194)
- Karaçay-Balkar Türkçesinde *джанкъоз* “*canqoz*” (Syunçeva & Urusbiyeva, 1965, s. 437)
- Nogay Türkçesinde *шабден* “*şäbden*” (Baskakov, 1963, s. 400)
- Altay Türkçesinde *көк таман* “*kök taman*” (Baskakov, 1964, s. 517)
- Çuvaş Türkçesinde *чеçпĕл* (*çurhi чечек*) “*çeçpĕl* (*çurhi çeçek*)” (Skvortsov, 2012, s. 73)

⁴ Platon’un *Kratylos* adlı eserinde ünlü düşünür Hermogenes bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Hiçbir şeyin doğadan gelen bir ismi yoktur. Birileri o şeye isim veriyorlarsa bu ismi o şeyin kullanımına uygun olarak ya da geleneklere göre yapıyorlardır.” (Platon, 2015, s. 26).

⁵ Bu durum Platon’un *Kratylos* adlı eserinde de yer bulmuştur. Bu eserde, Hermogenes Sokrates ile yaptığı konuşmada bu konuyla ilgili şunları söylemektedir: “Sokrates! Şöyle oluyor: Herkes o nesne için kendi verdiği ismi kullanır. Bu söylediğim farklı ülkelerde olur. Örneğin Yunanlıların ya da diğer ülkelerden başka insanların [aynı şeye] farklı isimler verdiklerini biliyoruz.” (Platon, 2015, s. 28)

- Tuva Türkçesinde *хек-даван* “hek-davan” (Tenişev, 1968, s. 473)
- Yakut Türkçesinde *һыргухун* “ńurguhun” (Sleptsova, 1972, s. 262)

Ayrıca farklı diller veya bir dilin lehçeleri arasında sadece birkaç ses değişimi ile benzer kullanımlar da söz konusu olabilir. Örneğin bir çiçek türü olan menekşe İngilizcede *violet* / *viola* (Britten & Holland, 1886, s. 480), Fransızcada *violette* (Sèdir, 1902, s. 171), Almancada *veilchen* (Arda & Obruk, 2013, s. 381), Rusçada *фиалка* “fialka” (Mustafayev & Şçerbinin, 1996, s. 965) iken Türk lehçelerinde Farsça kökenli *بنفشه* “benefşe” (Kantar, 2016, s. 296) sözcüğünün çeşitli ses değişimleri ile oluşturulmuş versiyonları kullanılmaktadır:

- Türkiye Türkçesinde *menekşe* (Baytop, 2007, s. 204)
- Azerbaycan Türkçesinde *bənövşə* “bänövşä” (Hacıyev & Qasımova, 2008, s. 49)
- Türkmen Türkçesinde *бенеуше* “benewşe” (Sahobiddinov, 1953, s. 60)
- Özbek Türkçesinde *бинафша* / *гунафша* “binafsha / gunafsha” (Qoshjonov, 1984, s. 666)
- Kırgız Türkçesinde *бинапша* “binapsha” (Yudahin, 1957, s. 914)
- Tatar ve Başkurt Türkçesinde *миләүшә* “milävşä” (Abdrahmanova & Zilyayeva, 1979, s. 393; Medvekova, 1958, s. 385).

Bir üst kavramın bir alt kavramı içermesi anlamına gelen alt anlamlılık, hiyerarşi içerisinde sayısız çıkarımı garanti etmesi yönünden önemlidir (Griffiths, 2006, s. 48). Bu çıkarımlara göre Kazak Türkçesindeki çiçek adları incelendiğinde *sümbilşaş* “lale” denildiğinde bir canlı, bir bitki, bir çiçek, tohumlu bir bitki, kapalı tohumlu bir bitki ve soğan köklü bir çiçek kavramları akla gelmektedir.

Çalışmada, Kazak Türkçesindeki çiçek adları *Qazaq Ądebiy Tiliniń Sۆzdiđi*⁶, *Qazaq Sۆzdiđi*, *Qazaq Tiliniń Tűsindirme Sۆzdiđi*⁸, *Qazaq Tilindeđi ۆsimdik Atawları*⁹, *Biologiya: Tűsindirme Sۆzdiđi*¹⁰ ve *Botanika jäne ۆsimdikter Fiziologiyası*¹¹ adlı eserler incelenerek tespit edilmiş ve bu çiçek adları alt anlamlılık açısından sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sırasında Kazak Türkçesindeki çiçek adlarının Türkiye Türkçesi, İngilizce, Rusça karşılıklarına ve Kazak Türkçesinde tespit edilen her çiçek adının da köken bilgisine yer verilmeye çalışılmıştır. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

⁶ bk. Muxtar, Q.-M. (Ed.) (2011). *Qazaq Ądebiy Tiliniń Sۆzdiđi*. C. 1-15. Almatı: Arıs Baspası.

⁷ bk. Wäli, N. (2013). *Qazaq Sۆzdiđi*. Almatı: Däwir Baspası.

⁸ bk. Januzaqov, T. (2008). *Qazaq Tiliniń Tűsindirme Sۆzdiđi*. Almatı: Dayk-Press; Qaliyev, B. (2014). *Qazaq Tiliniń Tűsindirme Sۆzdiđi*. Almatı: Memlekettik Tildi Damıtuw Institutı.

⁹ bk. Qaliyev, B. (1988). *Qazaq Tilindeđi ۆsimdik Atawları*. Almatı: Qazaq SSR-iniń “Gılım” Baspası.

¹⁰ bk. Usenbekova, A. E. (2020). *Biologiya: Tűsindirme Sۆzdiđi*. Almatı: Qazaq Universiteti.

¹¹ Bk. Şumakova, E. V. (2013). *Botanika jäne ۆsimdikter Fiziologiyası*. Mäskev: Akademiya Baspa Ortalığı.

Tablo 1 Alt anlamlılık açısından çiçek adlarının sınıflandırılması

X bir tür Y'dir

ama

Y bir tür X değildir.

şeklinde bir önerme ile üst anlamlılık ve alt anlamlılık tespit edilebilir. Bu önerme vasıtasıyla tablo incelendiğinde bu kavramların tespit edilmesi kolaylaşmaktadır. Buna göre:

- *ösımdık* “bitki” bir tür *jandı* “canlı”,
- *tuıymdı ösımdık* “tohumlu bitki” bir tür *ösımdık* “bitki”,
- *jabıq tuıymdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki” bir *tuıymdı ösımdık* “tohumlu bitki”,
- *gül* “çiçek” bir tür *jabıq tuıymdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki”,

- *badanalı tamır gülder* “soğan köklü çiçekler” / *tiyenekti tamır gülder* “yumru köklü çiçekler” / *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçekler” bir tür *gül* “çiçek”,
- *bäyşeşek* “kardelen”, *gültäji* “kuzgunkılıcı”, *qızğaldaq* “lale” ... vb. bir tür *badanalı tamır gül* “soğan köklü çiçek”,
- *aqqanat* “gala / gelin çiçeği”, *begoniya* “begonya”, *jelaydar* “Manisa lalesi”,... vb. bir tür *tiyenekti tamır gül* “yumru köklü çiçek”,
- *aqgül* / *aqtamaqgül* “yasemin”, *azaliya* “açelya”, *barqıtşöp* / *barqıtgül* “kadife çiçeği”, ... vb. bir tür *qosalqı tamır gül* “damar köklü çiçek”tir.

Ancak,

- *jandı* “canlı” bir tür *ösımdık* “bitki”,
- *ösımdık* “bitki” bir tür *tuqımdı ösımdık* “tohumlu bitki”,
- *tuqımdı ösımdık* “tohumlu bitki” bir tür *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki”,
- *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki” bir tür *gül* “çiçek”,
- *gül* “çiçek” bir tür *badanalı tamır gülder* “soğan köklü çiçekler” veya *tiyenekti tamır gülder* “yumru köklü çiçekler” veya *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçek”,
- *badanalı tamır gül* “soğan köklü çiçek” bir tür *bäyşeşek* “kardelen”, *gültäji* “kuzgunkılıcı”, *qızğaldaq* “lale” ... vb.,
- *tiyenekti tamır gül* “yumru köklü çiçek” bir tür *aqqanat* “gala / gelin çiçeği”, *begoniya* “begonya”, *jelaydar* “Manisa lalesi”,... vb.,
- *qosalqı tamır gül* “damar köklü çiçek” bir tür *aqgül* / *aqtamaqgül* “yasemin”, *azaliya* “açelya”, *barqıtşöp* / *barqıtgül* “kadife çiçeği”, ... vb. değildir.

Alt anlamlılık, üst anlamlılık ve ortak alt anlamlılık açısından tabloda yer alan sınıflandırmanın incelemesi şu şekildedir:

Jandı “canlı” kavramı *ösımdık* “bitki”, *tuqımdı ösımdık* “tohumlu bitki”, *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki”, *gül* “çiçek”, *badanalı tamır gülder* “soğan köklü çiçekler”, *tiyenekti tamır gülder* “yumru köklü çiçekler”, *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçekler” vb. kavramların üst anlamıdır.

Ösımdık “bitki” kavramı *tuqımdı ösımdık* “tohumlu bitki”, *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki”, *gül* “çiçek”, *badanalı tamır gülder* “soğan kök”, *tiyenekti tamır* “yumru kök”, *qosalqı tamır* “damar kök” vb. kavramların üst anlamı iken *jandı* “canlı” kavramının alt anlamıdır.

Tuqımdı ösımdık “tohumlu bitki” kavramı *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki”, *gül* “çiçek”, *badanalı tamır gülder* “soğan köklü çiçekler”, *tiyenekti tamır gülder* “yumru köklü çiçekler”, *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçekler” vs. kavramlarının üst anlamı iken *jandı* “canlı” ve *ösımdık* “bitki” kavramlarının alt anlamıdır.

Jabıq tuqımdı ösimdik “kapalı tohumlu bitki” kavramı *gül* “çiçek”, *badanalı tamır gülder* “soğan köklü çiçekler”, *tüynekti tamır gülder* “yumru köklü çiçekler”, *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçekler” vs. kavramlarının üst anlamı iken *jandı* “canlı”, *ösimdik* “bitki” ve *tuqımdı ösimdik* “tohumlu bitki” kavramlarının alt anlamıdır.

Gül “çiçek” kavramı *badanalı tamır gül* “soğan köklü çiçek”, *tüynekti tamır gül* “yumru köklü çiçek”, *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçek” vs. kavramların üst anlamı iken *jandı* “canlı”, *ösimdik* “bitki”, *tuqımdı ösimdik* “tohumlu bitki” ve *jabıq tuqımdı ösimdik* “kapalı tohumlu bitki” kavramlarının alt anlamıdır.

баданалы тамыр гүлдер (badanalı tamır gülder) (Tur. soğan köklü çiçekler, İng. bulbous root flowers, Rus. луковичные цветущие растения)	бәйшешек (bäyşeşek) (TT. kardelen, İng. gladiolus, Rus. подснежник)
	гүлтәжі (gültäji) (TT. kuzgunkılıcı, İng. gladiolus, Rus. шпажник)
	қызғалдақ (qızğaldaq) (TT. lale, İng. tulipa, Rus. тюльпан)
	лалагүл (lalağül) (TT. zambak, İng. lilium, Rus. лилия)
	нәркес (närkes) (TT. nergis, İng. narcissus, Rus. нарцисс)
	нәркеше (närkeshe) (TT. güzel hatun çiçeği, İng. amaryllis, Rus. амариллис)
	сүмбіл (sümbil) (TT. sümbül, İng. hyacinthus, Rus. гиацинт)

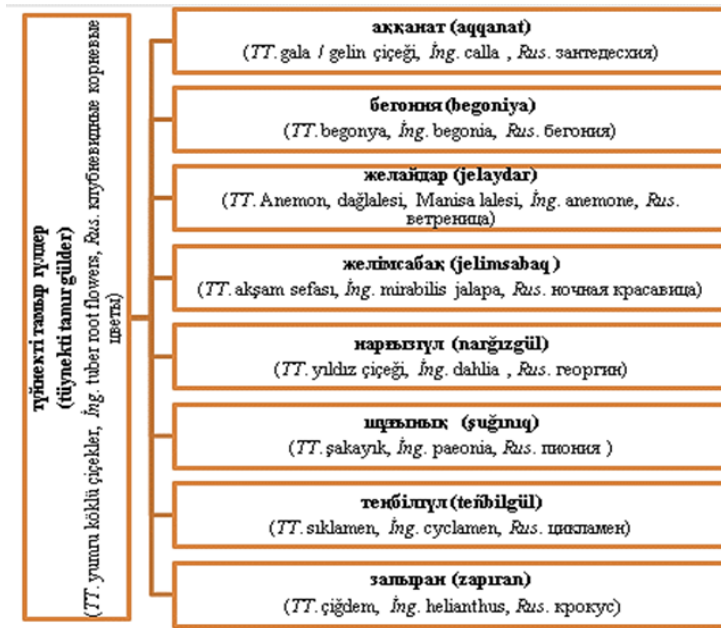
Tablo 2 Badanalı Tamır Gülder “Soğan Köklü Çiçekler”

Alt anlamlılık, üst anlamlılık ve ortak alt anlamlılık açısından *badanalı tamır gülder* “soğan köklü çiçekler” tablosunun incelemesi şu şekildedir:

- *jandı* “canlı”, *ösimdik* “bitki”, *tuqımdı ösimdik* “tohumlu bitki”, *jabıq tuqımdı ösimdik* “kapalı tohumlu bitki” ve *gül* “çiçek” kavramlarının alt anlamı;
- *bäyşeşek* “kardelen”, *gültäji* “kuzgunkılıcı”, *qızğaldaq* “lale”, *lala* “zambak”, *närkes* “nergis”, *närkeshe* / *amarillis* “güzel hatun çiçeği” ve *sümbil* “sümbül” kavramlarının üst anlamı;
- *tüynekti tamır gül* “yumru köklü çiçek” ve *qosalqı tamır gül* “damar köklü çiçek” kavramlarının ortak alt anlamıdır.

Bu grupta yer alan;

- *bäyşeşek* “kardelen”, *gültäji* “kuzgunkılıcı”, *qızğaldaq* “lale”, *lala* “zambak”, *närkes* “nergis” ve *sümbil* “sümbül” kavramları birbirinin ortak alt anlamı;
- *jandı* “canlı”, *ösimdik* “bitki”, *tuqımdı ösimdik* “tohumlu bitki”, *jabıq tuqımdı ösimdik* “kapalı tohumlu bitki”, *gül* “çiçek” ve *badanalı tamır gül* “soğan köklü çiçek” kavramlarının alt anlamıdır.

Tablo 3 Tüynekti Tamır Gülder “Yumru Köklü Çiçekler”

b. Alt anlamlılık, üst anlamlılık ve ortak alt anlamlılık açısından *tüynekti tamır gülder* “yumru köklü çiçekler” tablosunun incelemesi şu şekildedir:

- *jandı* “canlı”, *ösimdik* “bitki”, *tuqımdı ösindikter* “tohumlu bitkiler”, *jabıq tuqımdı ösimdik* “kapalı tohumlu bitki” ve *göl* “çiçek” kavramlarının alt anlamı;
- *aqqanat* “gala / gelin çiçeği”, *begoniya* “begonya”, *jelaydar* “Manisa lalesi”, *jelimsabaq / tün güli* “akşam sefası”, *narğızgöl* “yıldız çiçeği”, *şuğınıq* “şakayık”, *teñbilgöl* “sıklamen” ve *zapıran* “çiğdem” kavramlarının üst anlamı;
- *badanahı tamır gül* “soğanlı kök çiçek”, *qosalqı tamır gül* “damarlı kök çiçek” kavramlarının ise ortak alt anlamıdır.

Bu grupta yer alan;

- *aqqanat* “gala / gelin çiçeği”, *begoniya* “begonya”, *jelaydar* “Manisa lalesi”, *jelimsabaq / tün güli* “akşam sefası”, *narğızgöl* “yıldız çiçeği”, *şuğınıq* “şakayık”, *teñbilgöl* “sıklamen” ve *zapıran* “çiğdem” kavramları birbirinin ortak alt anlamı;
- *jandı* “canlı”, *ösimdik* “bitki”, *tuqımdı ösindikter* “tohumlu bitkiler”, *jabıq tuqımdı ösimdik* “kapalı tohumlu bitki”, *göl* “çiçek” ve *tüynekti tamır gül* “yumru köklü çiçek” kavramlarının alt anlamıdır.

қосалқы тамыр гүлдер (qosalqı tamır gülder) <i>(TT. damar köklü çiçekler, İng. vascular root flowers, Rus. сосудистые корневые цветы)</i>	ақгүл / ақтамақгүл (aqgöl / aqtamaqgöl) <i>(TT. yasemin, İng. jasmine, Rus. жасмин)</i>
	азалия (azaliya) <i>(TT. açelya, İng. azalea, Rus. азалия)</i>
	барқыршөп / барқытгүл (barqırşöp / barqıtgül) <i>(TT. kadife çiçeği, İng. tagetes, Rus. бархатцы)</i>
	ботакөз / құралайгүл (botaköz / quralaygül) <i>(TT. unutmabeni, İng. forget-me-not, Rus. незабудка)</i>
	есінек / арыстан ауыз (esinek / arıstan awız) <i>(TT. aslanağzı, İng. antirrhinum, Rus. львиный зев / антирринум)</i>
	хризантема (hrizantema) <i>(TT. kasımpatı, İng. chrysanthemum, Rus. хризантема)</i>
	інежүл / меруертгүл (injüwgöl / merwertgül) <i>(TT. müge, İng. lily of the valley, Rus. ландыш)</i>
	камелия (kamelya, Japon güllü, Çin güllü) <i>(TT. kamelya, İng. camellia, Rus. камелия)</i>
	көкнәр (köknär) <i>(TT. gelincik, İng. field poppy, Rus. мак самосейка)</i>
	көкшешек (kökşecek) <i>(TT. engerek otu, İng. echium, Rus. синяк)</i>
	көктемгі жанаргүл (köktemgi janargöl) <i>(TT. avcı otu, İng. adonis vernalis, Rus. адонис весенний)</i>
	күнбағыс (künbagıs) <i>(TT. ayçiçeği, İng. sun flower, Rus. подсолнух)</i>
	қалампыр (qalampır) <i>(TT. karanfil, İng. dianthus, Rus. гвоздика)</i>
	қазтабан (qaztaban) <i>(TT. parmakotu, İng. cinqfoil, Rus. лапчатка)</i>
	қазтамақ (qaztamaq) <i>(TT. sardunya / ıtır çiçeği / turnagası, İng. geranium, Rus. герань)</i>
	қоғажай / шегіргүл (qoǵajay / şegirgül) <i>(TT. menekşe, İng. viola, Rus. фиолетта)</i>
	қоңыраубас / қоңыраугүл (qoñırawbas / qoñırawgül) <i>(TT. çan çiçeği, İng. tom-apple, Rus. дьявольская Труба)</i>
	магнолия (magnoliya) <i>(TT. manolya, İng. magnolia, Rus. Магнолия)</i>
	мамыргүл (mamırgöl) <i>(TT. leylak, İng. syringa, Rus. сирень)</i>
	орхидея (orhideya) <i>(TT. orkide, İng. orchid, Rus. орхидея)</i>
	раушангүл (rawşangöl) <i>(TT. gül, İng. rose, Rus. роза)</i>
	түймедағы (tüymedağı) <i>(TT. papatya, İng. matricaria, Rus. маргаритка / ромашка)</i>
	ұшқат (uşqat) <i>(TT. hanımeli, İng. lonicera, Rus. жимолость)</i>

Табло 4 Qosalqı Tamır Gülder “Damar Köklü Çiçekler”

c. Alt anlamlılık, üst anlamlılık ve ortak alt anlamlılık açısından *qosalqı tamır gülder* “damar köklü çiçekler” tablosunun incelemesi ise şu şekildedir:

- *jandı* “canlı”, *ösımdık* “bitki”, *tuqımdı ösımdıkter* “tohumlu bitkiler”, *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki” ve *gül* “çiçek” kavramlarının alt anlamı;
- *aqgül/aqtamaqgül* “yasemin”, *azaliya* “açelya”, *barqıtşöp / barqıtgül* “kadife çiçeği”, *botaköz/quralaygül* “unutmabenı”, *esinek / arıstan awız* “aslanagzi”, *hrizantema* “kasımpatı”, *injuwgül / merwertgül* “müge”, *kameliya* “kamelya, Japon gülü, Çin gülü”, *köknär* “gelincik”, *kökşekşek* “engerek otu”, *köktemgi janargül* “avcı otu”, *künbagıs* “ayçiçeği”, *qalampır* “karanfil”, *qaztaban* “parmakotu”, *qaztamaq* “sardunya / ıtır çiçeği / turnagagası”, *qojağay / şegirgül* “menekşe”, *qoñırawbas / qoñırawgül* “can çiçeği”, *magnoliya* “manolya”, *mamırgül* “leylak”, *orhideya* “orkide”, *rawşangül* “gül”, *tüymedağı* “papatya”, *uşqat / üşqat* “hanımeli” vb. kavramların üst anlamı;
- *badanalı tamır* “soğanlı kök” ve *tüynekti tamır* “yumrulu kök” kavramlarının ortak alt anlamıdır.

Bu grupta yer alan çiçekler ise;

- *jandı* “canlı”, *ösımdık* “bitki”, *tuqımdı ösımdıkter* “tohumlu bitkiler”, *jabıq tuqımdı ösımdık* “kapalı tohumlu bitki”, *gül* “çiçek” ve *qosalqı tamır* “damarlı kök” kavramlarının alt anlamı;
- *aqgül/aqtamaqgül* “yasemin”, *azaliya* “açelya”, *barqıtşöp / barqıtgül* “kadife çiçeği”, *botaköz/quralaygül* “unutmabenı”, *esinek / arıstan awız* “aslanagzi”, *hrizantema* “kasımpatı”, *injuwgül / merwertgül* “müge”, *kameliya* “kamelya, Japon gülü, Çin gülü”, *köknär* “gelincik”, *kökşekşek* “engerek otu”, *köktemgi janargül* “avcı otu”, *künbagıs* “ayçiçeği”, *qalampır* “karanfil”, *qaztaban* “parmakotu”, *qaztamaq* “sardunya / ıtır çiçeği / turnagagası”, *qojağay / şegirgül* “menekşe”, *qoñırawbas / qoñırawgül* “can çiçeği”, *magnoliya* “manolya”, *mamırgül* “leylak”, *orhideya* “orkide”, *rawşangül* “gül”, *tüymedağı* “papatya”, *uşqat/üşqat* “hanımeli” vb. kavramlar ise birbirlerinin ortak alt anlamıdır.

Bu tablolarda yer alan kavramlar alt anlam, üst anlam ve ortak anlam açısından incelenirken terimlerin morfolojik yapısı, bu terim ve kavramları oluşturan adların kökenleri ve sözlükte yer alan tanımları verilmeye çalışılmıştır.

Жанды (Jandı) “Canlı”

Türkiye Türkçesinde *canlı* olarak adlandırılan terim Kazak Türkçesinde *jandı* olarak adlandırılmaktadır. Sözcüğün morfolojik yapısına baktığımızda “can, ruh” anlamındaki *jan* sözcüğüne /+DI/ isimden isim yapma ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- *jandı* <Far. cān (Tietze, 2016/2, s. 40) + ET. /+IIg/ (Gabain, 1988, s. 44)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekildedir:

jandı sf. 1. Canlı, diri

2. mec. Anamlı, gerekli, önemli (QÄTS, 2011/5, s. 745; QS, 2013, s. 465)

Өсімдік (Ösimdik) “Bitki”

Kazak Türkçesinde bitki anlamında kullanılan *ösımdık* sözcüğü, “büyümek, yetişmek” anlamındaki *ös-* fiiline, /-Um+/ fiilden isim yapım eki ve /+dık/ isimden isim yapma ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- *ösımdık* < *ÇağT. ös-* (Räsänen, 1969, s. 376) + *ET. /-Um+/* (Gabain, 1988, s. 53) + *ET. /+lUk/* (Gabain, 1988, s. 44)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

ösımdık is. bot. 1. Toprakta yetişen ağaç, çalı ve ot benzeri kök, gövde ve yaprakları olan yeşil bitkiler.

2. *Lat. plantae.* Yararlı inorganik maddelerin organik maddelerden sentez yoluyla elde edilmesiyle hayvanlar âleminde farklılaşan organik dünyanın bir katmanını oluşturan organizmalar. (QÄTS, 2011/12, s. 227-228; QS, 2013, s. 1040)

Тұқымды Өсімдік (Tuqımdı Ösimdik) “Tohumlu Bitki”

Kazak Türkçesinde “tohumlu bitki”nin karşılığı olarak kullanılan “tuqımdı ösimdik” kavramının yapısına baktığımızda *tuqım* “tohum” sözcüğüne /+dı/ isimden isim yapma ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- *tuqımdı* < *Far. tuḥm* (Eren, 1999, s. 410) + *ET. /+lIg/* (Gabain, 1988, s. 44)
- *ösımdık* < *ÇağT. ös-* (Räsänen, 1969, s. 376) + *ET. /-Um+/* (Gabain, 1988, s. 53) + *ET. /+lUk/* (Gabain, 1988, s. 44)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

tuqımdıq ösimdikter Tohumlu bitkiler arasında açık tohumlular ve kapalı tohumlular bulunur. Açık tohumlularda tohumlar sporofillerde açık şekilde, kapalı tohumlularda tohumlar meyvelerde bulunur. Kapalı tohumlular ve kapalı tohumluların dağılımı büyük ölçüde tohum üretimine bağlıdır. Bir hücre zarı tarafından çevrelenmiş tek bir sporun aksine, yeni bir organizmanın döllenmesi sırasında döl, embriyodan oluşan endospermik doku ve çok katmanlı bir tohum kabuğu içeren çok hücreli bir organdır. Çoğu tohumlu bitkide, tohumlar bir durgunluk dönemi geçirir. Bu nedenle, tohumlu bitkiler sporlu bitkilerden daha canlıdır (BjÖF, 2013, s. 118).

Жабық Тұқымды Өсімдік (Jabıq Tuqımdı Ösimdik) “Kapalı Tohumlu Bitki”

Kazak Türkçesinde “kapalı tohumlu bitki” karşılığı olarak kullanılan “jabıq tuqımdı ösimdik” kavramı yapı olarak *jap-* “kapamak, örtmek” fiiline /-ıq+/ fiilden isim yapma ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- *jabıq* < *ET. yap-* (Clauson, 1972, s. 870-871) + *ET. /-ğak/* (Gabain, 1988, s. 52)
- *tuqımdı* < *Far. tuḥm* (Eren, 1999, s. 410) + *ET. /+lIg/* (Gabain, 1988, s. 44)

- ösimek < *ÇağT.* ös- (Räsänen, 1969, s. 376) + *ET.* /-Um+/ (Gabain, 1988, s. 53) + *ET.* /+lUk/ (Gabain, 1988, s. 44)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

jabıq tuqımdı Tohumları meyvenin içinde olgunlaşan bitkiler. Kapalı tohumluların üreme organı bir çiçektir, bu nedenle çiçekli bitkiler olarak da adlandırılırlar ve dikotiledonlar (çift çenekli) ve monokotiledonlar (tek çenekli) olmak üzere iki gruba ayrılır. Kapalı tohumluların iki grubunda 390 familya vardır (BTS, 2020, s. 113).

Гүл (Gül) “Çiçek”

Türkiye Türkçesindeki çiçek sözcüğünün karşılığı olarak Kazak Türkçesinde “gül” sözcüğü kullanılmaktadır.

- gül < *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

gül [*Far.* گل] 1. Rengârenk, yumuşak, hoş kokulu çiçekler veren bitkinin genel adı.

2. *terim* Çiçekli bitkilerin eşeyli üreme organı.

3. *mec.* Gençlik, çocuk kadar genç.

4. *mec.* Güzellik, şıklık. (QÄTS, 2011/4, s. 362; QS, 2013, s. 338)

gül Kapalı tohumlu bitkilerin üreme organı (BTS, 2020, s. 95).

1. Баданалы Тамыр Гүлдер (Badanah Tamır Gülder) “Soğan Köklü Çiçekler”

Türkiye Türkçesinde *soğan köklü çiçekler* olarak adlandırılan terimin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *badanah tamır gülder* kullanılmaktadır. Bu terim yapısal olarak incelendiğinde soğan anlamındaki *badana* sözcüğüne /+l/ isimden isim yapma eki, damar anlamındaki *tamır* sözcüğü ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüğüne /+lar/ çokluk ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- badanah < *KırğT.*¹² badana (Radlov, 1911, s. 1517) + *ET.* /+lğ/ (Gabain, 1988, s. 44)
- tamır ≤ *ET.* tamır (Tietze, 2016/2, s. 298)
- gülder < *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304) + *ET.* /+lAr/ (Gabain, 1988, s. 62)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

¹² Radlov burada Kırızca derken Kazak-Kırız lehçelerini kastetmektedir.

badanalı ösindikter¹³ *bot.* Soğanları, yumruk şeklinde büyüyen lale ve güzel hatun çiçeği familyasına ait bitki türü. (QS, 2013, s. 171)

Soğan köklü çiçeklerin Kazakça sözlüklerde geçen tanımları ve bu kavramlar için kullanılan sözcüklerin kökenleri şu şekildedir:

a. бәйшешек (*bäyşeşek*) “kardelen”

Türkiye Türkçesinde *kardelen* olarak adlandırılan bu çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *bäyşeşek* sözcüğüdür. Çiçek adı morfolojik olarak zengin anlamındaki *bäy* ve çiçek anlamındaki *şeşek* sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir birleşik isimdir.

- *bäyşeşek* < *ET.* bay (Tietze, 2016/1, s. 615) + *ET.* çeşek (Tietze, 2016/2, s. 223)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

bäyşeşek Karın erimesiyle çıkan, lale familyasına ait olan bahar çiçeği (QTTS/1, 2008, s. 119).

bäyşeşek *is. bit.* <Lat. *crocus* 1. Karın erimesiyle çıkan, lale Iridaceae familyasına ait olan yumrulu¹⁴ bir bahar çiçeği.

2. Kır çiçeklerinin genel adı (QS, 2013, s. 212).

b. гүлтәжі (*gültäji*) “kuzgunkılıcı”

Türkiye Türkçesinde *kuzgunkılıcı* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *gültäji* ismi kullanılmaktadır. Bu isim yapısal olarak çiçek anlamındaki *gül*, taç anlamındaki *täj* sözcüğüne /+I/ yükleme hâli ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- *gültäji* < *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304) + *Far.* təc (Çağbayır, 2007/4, s. 4525) + *ET.* /+nI/ (Gabain, 1988, s. 64)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

gültäji *is. bot.* <Lat. *amaranthus* Bir ve çok yıllık otsu, çalimsı, odunsu bitkilerden oluşan bir familya (QÄTS, 2011/4, s. 369).

c. қызғалдақ (*qızğaldaq*) “lale”

Türkiye Türkçesinde *lale* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *qızğaldaq* kullanılmaktadır. Bu isim yapısal olarak kızıl anlamındaki *qızıl* < *qız* sözcüğü ve çiçek anlamındaki *ğaldaq* sözcüğünün birleşmesinden oluşmuştur.

¹³ Kazak Türkçesinde bu terim için genel olarak *badanalı ösindikter* “soğan köklü bitkiler” terimi kullanılmaktadır. Ancak çalışmanın konusunun çiçekler olması nedeniyle bu terim yerine “soğan köklü çiçekler” terimi kullanılmıştır.

¹⁴ Sözlükte yumrulu olarak ifade edilse de bu çiçek türü soğanlı çiçekler arasında yer almaktadır.

- *qızğaldaq* < *ÇağT.* kızalāk (Corturteille, 1870, s. 447) < *ET.* kızıl (Räsänen, 1969, s. 450) + *ET.* ğaldaq (Qaliyev, 1988, s. 84).

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qızğaldaq *is. bit.* < *Lat.* tulipa Yaz aylarında, çiçek açan, ince ve uzun saplı, kırmızı renkli, kabarık bir kır çiçeği (QÄTS, 2011/10, s. 483).

qızğaldaq. İnce uzun saplı, kırmızı renkli çok güzel bir kır çiçeği (QTTS/1, 2008, s. 551)

d. лалагүл / лилия (lalağül / liliya) “zambak”

Türkiye Türkçesinde *zambak* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *lalağül* ve *liliya* kullanılmaktadır. *Lalağül* isminin yapısına baktığımızda *lala* ve *gül* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

- *lalağül* < *Far.* lāla (Tietze, 2016/4, s. 509) + *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304)
- *liliya* < *Lat.* liliaceae (Coombes, 2012, s. 191)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

lalağül (*Far.* لالا) *is. bit.* < *Lat.* lilium Tek çenekli, soğan köklü, çok yıllık bitki (QÄTS, 2011/10, s. 665).

liliya (*Lat.* lilium) *is. bit.* **lalağül.** Su içinde yetişen beyaz çiçekli, iri, geniş yapraklı bitki (QÄTS, 2011/10, s. 701).

e. нәркес (närkes) “nergis”

Türkiye Türkçesinde *nergis* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak benzer bir şekilde *närkes* kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde de bu çiçek isminin kökeni aynıdır.

- *närkes* < *Lat.* narcissus (Coombes, 2012, s. 212)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

närkes (*Lat.* narcissus, *Far.* نرگس) *is. bit.* Amaryllis ailesine ait, soğan köklü, çok yıllık otsu bir bitki (QÄTS, 2011/11, s. 515).

närkes *bot.* Bahçede yetiştirilen, taç yaprağı beyaz veya sarı renkli, hoş kokulu güzel çiçek (QTTS/1, 2008, s. 615).

f. нәркесше / амариллис (närkesşe / amarillis) “güzel hatun çiçeği”

Türkiye Türkçesinde *güzel hatun çiçeği* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *närkesşe* ve *amarillis* kullanılmaktadır. *Närkesşe* isminin yapısı incelendiğinde nergis anlamındaki *närkes* sözcüğüne /+şe/ eşitlik ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- nārkesşe < Lat. narcissus (Coombes, 2012, s. 212) + ET. /+ça/ (Gabain, 1988, s. 43)

Güney Afrika kökenli soğanlı bitkilerin bir cinsi olan *amaryllis* çiçeği, nergis zambağı olarak da bilinmektedir (Goody, 2010, s. 41). Bu nedenle Kazak Türkçesinde nergise benzer anlamında “nārkesşe” sözcüğü kullanılmaktadır. Ayrıca Kazak Türkçesinde bu kavram için *amarillis* ismi de kullanılmaktadır.

- amarillis < Lat. amaryllis¹⁵

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

nārkesşe is. bit. <Yun. amaryllis Amarillis familyasına ait güzel çiçeği olan, zarafeti için yetiştirilen soğanlı bitki (QS, 2013, s. 971).

amarillis is. bit. Kökü soğan şeklinde olan bir bitki (QS, 2013, s. 81).

g. сүмбіл (sümbil) “sümbül”

Türkiye Türkçesinde *sümbül* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak benzer bir şekilde *sümbil* kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde bu çiçek isminin kökeni aynıdır.

- *sümbil* < Far. sünbül (Yaylalı, 2018, s. 203).

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

sümbil is. bit. <Lat. adiantum Eğrelti familyasına ait çok yıllık, güzel kokulu, soğana benzer sporlu otsu bir bitki (QÄTS, 2011/13, s. 418).

2. Түйнекті Тамыр Гүлдер (Tüynekti Tamır Gülder) “Yumru Köklü Çiçekler”

Türkiye Türkçesinde “yumru köklü çiçekler” olarak adlandırılan terimin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde “tüynekti tamır gülder” kullanılmaktadır. Bu terim düğüm anlamındaki *tüyin* sözcüğüne /+ek/ ve /+ti/ isimden isim yapma eklerinin eklenmesi sonucu oluşan *tüynekti* sözcüğü, damar anlamındaki *tamır* sözcüğü ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüğüne /+DAr/ çokluk ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- tüynekti < ET. tügün (Clauson, 1972, s. 484) + ET. /+gek/ (Gabain, 1988, s. 45 + ET. /+lıg/ (Gabain, 1988, s. 44)
- tamır < ET. tamır (Tietze, 2016/2, s. 298)
- gülder < Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304) + ET. /+lAr/ (Gabain, 1988, s. 62)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

¹⁵ bk. <https://www.etymonline.com/search?q=amaryllis>

tüynekti tamır: Besinlerin depolanması sonucu oluşur. Örneğin tatlı patates, çiriş, yıldız çiçeği, şakayık. Burada tüm kökler kalın ve sulu hâle gelir. (BTS, 2020: 299, s. 314)

a. аққанат (aqqanat) “gala, gelin çiçeği”

Türkiye Türkçesinde “gala” veya “gelin çiçeği” olarak adlandırılan çiçek türü için Kazak Türkçesinde “aqqanat” sözcüğü kullanılmaktadır. Bu ismin yapısı incelendiğinde “beyaz, ak” anlamındaki *aq* ve “kanat” anlamındaki *qanat* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

- *aqqanat* < *ET.* ak (Radlov, 1893, s. 88) + *ET.* kanat (Tietze, 2016/4, s. 94)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

aqqanat *is. bot.* Bataklık sularında yetişen çok yıllık bir bitki, zehirli bitki (QTTS/2, 2014, s. 29).

b. бегония (begoniya) “begonya”

Türkiye Türkçesinde *begonya* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *begoniya* kullanılmaktadır. Bu ad Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde aynı kökten gelmektedir.

- *begoniya* < *Fr.* begonia / *begoniaceae* (Coombes, 2012, s. 63)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

begoniya *Lat. begonia is. bit.* Süs, güzellik için yetiştirilen, altında kırmızı alacalı yaprakları olan bir bitki (QÄTS, 2011/3, s. 180).

c. желайдар (jelaydar) “Manisa lalesi”

Türkiye Türkçesinde *Manisa lalesi* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *jelaydar*dır. Sözcüğün yapısı incelendiğinde “yel, rüzgâr” anlamındaki *jel* ve “ibik, perçem” anlamındaki *aydar* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur.

- *jelaydar* < *ET.* yel (Nadelyayev vd., 1969, s. 254) + *KırgT.*¹⁶ aydar (Budagov, 1869, s. 183).

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

jelaydar *is. bit.* < *Lat.* anemone Düğün çiçeği familyasına ait çok yıllık bir bitki (QÄTS, 2011/6, s. 280).

d. желімсабақ / түн гүлі (jelimsabaq / tün güli) “akşam sefası”

Türkiye Türkçesinde *akşamsefası* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *jelimsabaq* ve *tün güli*’dir. Bu adların yapısı incelendiğinde “jelimsabaq” *jelim* “yapışkan, tutkal” ve *sabaq* “gövde,

¹⁶ Budagov’un sözlüğünde Kırgız olarak bahsedilen Kazak ve Kırgız Türkçeleridir.

sap” sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir.

- *jelimsabaq* < ET. yelim (Nadelyayev vd. 1969, s. 254) + ÇağT. sibak (Vambéry, 1862, s. 74)
- *tün güli* < ET. tün (Caferoğlu, 1968, s. 258) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304) + ET. /+nI/ (Gabain, 1988, s. 64)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

jelimsabaq is. bit. <Lat. melandrium Karanfil familyasına ait sapı dik, büyüklüğü 20cm’den 80 cm’e kadar ulaşan, sapları, yaprakları, çiçekleri, kaliksi tutkal benzeri yapışkan tüylerle kaplı olan çok yıllık, bazen bir veya iki yıllık otsu bir bitki (QS, 2013, s. 500).

tün güli bot. Çiçeği geceye doğru açtığı için “jelimsabaq” bitkisi böyle de adlandırılır (QS, 2013, s. 1297).

e. нарғызгүл (narğызgöl) “yıldız çiçeği”

Türkiye Türkçesinde *yıldız çiçeği* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *narğызgöldür*. Bu çiçek adı yapısal olarak *nar*, *qızıl* < *ğız* ve *gül* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur.

Çalışmalarda bu çiçek isminin kökeniyle ilgili bir görüşe rastlanamamıştır. Söz konusu çiçeğin şekline ve rengine bakıldığında *narğыз* sözcüğünün Farsça *enār* sözcüğünden, *ğız* sözcüğünün ise *qızıl*>*qız*>*ğız* şeklinde kızıl sözcüğünün eksiltim neticesinde kısaltılmasından meydana gelmiş olabileceği kanısına varılmıştır. *Gül* sözcüğü ise Farsça *gol* sözcüğünden gelmektedir. Çiçeğin şekli de göz önüne alındığında nar gibi kat kat, kızıl çiçek anlamında kullanılmış olabilir.

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

narğызgöl is. bit. <Lat. dahlia Yaz boyu çiçek açan, iri çiçekli bir bahçe bitkisi (QTTS/1, 2008, s. 613).

g. шұғынық/шұғындық (şuğınıq/ şuğındıq) “şakayık”

Türkiye Türkçesinde *şakayık* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *şuğınıq* ve *şuğındıq* sözcükleri kullanılmaktadır.

Kaliyev bu ismin kökeninin “şug” veya “şog” sözcüğü olduğunu söylemektedir (Qaliyev, 1988, s. 92). Eski Türkçede *çoğ* şeklinde geçen bu sözcüğün birinci anlamı “ışık, şafak, aydınlık” iken ikinci anlamı “ateş, alev, köz”dür. Aynı sözcük kökünden türetilmiş olan *çoğluğ* sözcüğü de “parlak, ışıltılı, görkemli” anlamında kullanılmaktadır (Nadelyayev vd. 1969, s. 151-152). Bahse konu olan çiçeğin görkemli ve kırmızı çiçekleri düşünüldüğünde şule gibi, kor gibi çiçek anlamında kullanıldığı söylenebilir.

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

şuğınıq is. bit. <Lat. paeonia Dügünçiçeği familyasına ait, dağ yamaçlarında ve kayalıklarda çıkan, ilkbaharda yetişen, kızıl renkli bir çiçek, dağ şakayığı (QS: 2013, s. 1424).

şuğındıq is. konuş. **şuğımıq** (QÄTS 2011/15, s. 452)

h. теңбілгүл (teñbilgöl) “sıklamen”

Türkiye Türkçesinde *sıklamen* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *teñbilgöl* sözcüğüdür. Söz konusu ad alaca, benekli anlamındaki *teñbil* ile çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmektedir.

- *teñbil* < *ET. teñil**¹⁷ (Nadelyayev vd. 1969, s. 552) + *Far. gol* (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

teñbilgöl is. bot. < *Lat. cervus nippon* Vahşi yetişen, çiçek yaprağı alaca alaca olan bir bitki (QS, 2013, s. 1240).

1. запыран (zapıran) “çiğdem”

Türkiye Türkçesinde *çiğdem* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *zapıran* sözcüğü kullanılmaktadır.

- *zapıran* < *Ar. za'ferān* (Çağbayır, 2007/5, s. 5423).

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

zapıran (*Ar. زعفران*) is. bit. Özel kokulu sarı çiçek (QÄTS, 2011/7, s. 1443; QS, 2013, s. 555).

3. Қосалқы Тамыр Гүлдер (Qosalqı Tamır Gülder) “Damarlı Kök Çiçekler”

Türkiye Türkçesinde damarlı kök adı verilen terimin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *qosalqı tamır* terimi kullanılmaktadır. Terimin yapısı incelendiğinde “ek, yedek, ilave” anlamındaki *qosalqı* sözcüğü, çift anlamındaki *qos* sözcüğüne /+al-/ isimden fiil yapma eki ve /-qı+/ fiilden isim yapma ekinin eklenmesiyle, damar anlamındaki *tamır* sözcüğü ise “damlamak, sızmak” anlamındaki “tam-” fiiline /-ır+/ fiilden isim yapma ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- *qosalqı* < *ET. qoş* (Nadelyayev vd, 1969, s. 460) + *ÇağT. /+al-/* (Eckmann, 2003, s. 54) + *ET. /-GU+ /* (Gabain, 1988, s. 52)
- *tamır* < *ET. tamır* (Nadelyayev vd, 1969, s. 530)
- *gül* < *Far. gol* (Tietze, 2016/3, s. 304) + *ET. /+lAr /* (Gabain, 1988, s. 62)

Kazakça sözlüklerde bu kavramın tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qosalqı tamır bot. Filizin, gövdenin ıslak toprağa değdiği yerde oluşan köklerdir (QÄTS, 2011/10, s. 127).

¹⁷ Çizgili ön ayaklar (geyik hakkında).

a. ақгүл / ақтамақгүл (aqgöl / aqtamaqgöl) “yasemin”

Türkiye Türkçesinde *yasemin* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *aqgöl* ve *aqtamaqgöldür*. Bu adların yapısal olarak incelendiğinde *aqgöl* sözcüğü beyaz anlamındaki *aq* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelirken *aqtamaqgöl* sözcüğü beyaz anlamındaki *aq*, damak anlamındaki *tamaq* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

- *aqgöl* < ET. ak (Tietze, 2016/1, s. 293) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)
- *aqtamaqgöl* < ET. ak + ET. tamgak (Räsänen, 1969, s. 460) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

aqgöl is. bit. <Lat. *jasminum officinale* Çalı veya zakkumgiller familyasına ait hoş kokulu beyaz çiçeklere sahip, zeytingiller familyasından çok yıllık bir bitkidir (QÄTS, 2011/1, s. 240).

aqtamaq gül bit. <Lat. *philadelphus schrenhii* Saksafon çiçeği familyasına ait olan, güzelliği için yetiştirilen çiçekli bitki, **akjupar** (QÄTS, 2011/1, s. 274).

Kazak ağızlarında bu çiçeğe *aqjupar* (ақжұпар) da denilmektedir (QS, 2013: 54).

b. азалия (azaliya) “açelya”

Türkiye Türkçesinde *açelya* olarak adlandırılan ismin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *azaliya* kullanılmaktadır.

- *azaliya* < Lat. *azalea*¹⁸

Açelya çiçeği Kazak bozkırlarında görülebilen bir çiçek olmaması nedeniyle Kazak Türkçesinde, Latince adlandırılması esas alınarak isimlendirilmiştir.

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

azaliya is. bot. Subtropikal bölgelerden yayılan ve ülkemizde parklarda, çiçek bahçelerinde ve evlerde yetiştirilen yaprak dökmeyen bir çalı (QS, 2013, s. 34).

c. барқытшөп / барқытгүл (barqıtşöp / barqıtgül) “kadife çiçeği”

Türkiye Türkçesinde *kadife çiçeği* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *barqıtşöp* ve *barqıtgül* kullanılmaktadır. Bu adlar yapısal olarak incelendiğinde *barqıtşöp* ismi kadife anlamındaki *barqıt* ve ot anlamındaki *şöp* sözcüklerinin birleşmesinden oluşurken *barqıtgül* ismi kadife anlamındaki *barqıt* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

¹⁸ <https://www.etymonline.com/search?q=azalea>

- *barqıtşöp* < Rus. barhat (Mustafayev ve Şerbinin, 1996, s. 33) + *ET*. çöb (Tietze, 2016/2, s. 262)
- *barqıtgül* < Rus. barhat (Mustafayev ve Şerbinin, 1996, s. 33) + *Far*. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Buna göre *barqıtşöp* “kadife ot” anlamına gelirken *barqıtgül* “kadife çiçek” anlamında kullanılmaktadır.

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

barqıtşöp *is. bit.* < Lat. tagetes Karmaşık çiçekler ailesine ait çok yıllık bitki (QS, 2013, s. 190).

barqıtgül *is. bit.* **barqıtşöp** (QS, 2013, s. 190).

d. ботакөз / құралайгүл (botaköz / quralaygöl) “unutmabeni”

Türkiye Türkçesinde *unutmabeni* çiçeği olarak adlandırılan çiçek, Kazak Türkçesinde *botaköz* ve *quralaygöl* şeklinde adlandırılmaktadır. Bu adların yapısına baktığımızda *botaköz* ismi deve yavrusu anlamındaki *bota* ve göz anlamındaki *köz* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelirken *quralaygöl* ismi geyik yavrusu anlamındaki *quralay* ve çiçek anlamındaki *göl* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

- *botaköz* < *ET*. botu (Nadelyayev vd., 1969, s. 115) + *ET*. köz (Nadelyayev vd., 1969, s. 320).
- *quralaygöl* < *KzT*. quralay (Budagov, 1871, s. 74; Sevortyan, 2000, s. 163) + *Far*. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

botaköz *is. bit.* < Lat. myosotis Boraginaceae familyasına ait, bir, iki ve çok yıllık otsu bitkiler; **quralay** (QS, 2013, s. 252).

quralaygöl *is. bit.* < Lat. myosotis **Botagöz** (Boraginaceae familyasına ait çok yıllık otsu bitki) (QS, 2013, s. 847).

e. есінек / арыстанауыз (esinek / arıstanawız) “aslanagızı”

Türkiye Türkçesinde *aslanagızı* olarak bilinen çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılıkları *esinek* ve *arıstanawız*’dır. Bu çiçek adlarının yapısı incelendiğinde *esinek* ismi esnemek anlamındaki *esine-* fiili ile /-k+/ fiilden isim yapım ekinin eklenmesiyle meydana gelirken *arıstanawız* ismi aslan anlamındaki *arıstan* ve ağız anlamındaki *awız* sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur.

- *esinek* < *ET*. esnä- (Nadelyayev vd. 1969, s. 184) + *ET*. /-k+/ (Gabain, 1988, s. 54)
- *arıstanawız* < *ET*. arslan (Nadelyayev vd. 1969, s. 55) + *ET*. ağız (Nadelyayev vd. 1969, s. 21)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

esinek is. bit. <Lat. antirrhinum Kumda, çölde ve bahçelerde yetişen, 30-70 cm boyunda kırmızı, pembe çiçekli bir bitki; **aristanawız** (QS, 2013, s. 431).

esinek bot. Aslanın ağzına benzer açılan çiçeği olan bahçe çiçeği (QTTS /1 2008, s. 239).

esinek is. bit. <Lat. antirrhinum Aslanın ağzına benzer açılan çiçeği olan bahçe çiçeği (QÄTS, 2011/5, s. 440).

aristanawız is. bit. ağz. **esinek** (QS, 2013, s. 107)

f. хризантема (hrizantema) “kasımpatı”

Türkiye Türkçesinde *kasımpatı*, *krizantem* gibi isimlerle adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *hrizantema*’dır.

- *hrizantema* <Lat. chrysanthemum (Gledhill, 2008, s. 106)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

hrizantema Yun. chrysanthemon is. bit. Güzel, çok renkli çiçekleri olan bir süs bitkisi ve bu bitkinin çiçeği (QÄTS, 2011/15, s. 166).

g. інжүгүл / меруертгүл (injüwgül / merwertgül) “müge”

Türkiye Türkçesinde *müge* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *injüwgül* ve *merwertgül* kullanılmaktadır. Bu adların yapısı incelendiğinde *injüwgül* ismi inci anlamındaki *injüw* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden oluşurken *merwertgül* ismi inci, mercan anlamındaki *merwert* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmelerinden meydana gelmiştir.

- *injüwgül* <ET. yenchü / yinçü (Nadelyayev vd. 1969, s. 256, 262) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)
- *merwertgül* <Far. murvarid (Devellioğlu, 2006, s. 736) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

injüwgül is. bit. <Lat. convallaria Liliaceae familyasına ait çok yıllık otsu bitki ailesi. (QÄTS, 2011/ 15, s. 716)

merüwertgül is. bit. Kokulu, beyaz renkli, çan şeklinde, saçaklanarak yetişen çok yıllık bir çiçek (QÄTS, 2011/ 11, s. 203).

h. камелия (kameliya) “kamelya, Japon gülü, Çin gülü”

Türkiye Türkçesinde *kamelya*, *Japon gülü*, *Çin gülü* gibi isimlerle adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı da *kameliya* sözcüğüdür.

- kameliya < *Lat. camellia*¹⁹

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

kameliya *Fr. camelia is. bit.* Güzel, büyük çiçekli bir ev bitkisi (QS, 2013, s. 600).

1. көкнәр (köknär) “gelincik”

Türkiye Türkçesinde *gelincik* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *köknär* sözcüğüdür. Bu ismin yapısına bakıldığında yeşil, mavi anlamındaki *kök* sözcüğü ile ateş, alev anlamındaki *när* sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir.

- köknär < *ET. kök* (Nadelyayev vd. 1969, s. 312) + *Far. enär* (Çağbayır, 2007, s. 3491).

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

köknär *is. bit.* < *Lat. papaver* 1. Süt gibi beyaz reçineli, tıbbi, gıda ve süs amaçlı yetiştirilen, meyvesi yuvarlak çok yıllık bir bitki.

2. Gelincik bitkisinin çiçekleri kaynatıldığında çıkan öz su (QS, 2013, s. 672).

і. көкшешек (kökşecek) “engerek otu”

Türkiye Türkçesinde *engerek otu* olarak adlandırılan çiçek isminin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *kökşecek* ismi kullanılmaktadır. Bu ismin yapısına bakıldığında yeşil, gök anlamındaki *kök* ile çiçek anlamındaki *şecek* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur.

- kökşecek < *ET. kök* (Nadelyayev vd. 1969, s. 312) + *ET. çeçek* (Tietze, 2016/2, s. 223)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

kökşecek *is. bit.* < *Lat. echium* Hayvanların yemediği, ancak arıcılık için önemli olan iki yıllık otsu bir bitki (QS, 2013, s. 673).

ж. көктемгі жанаргүл (köktemgi janargül) “avcı otu”

Türkiye Türkçesinde *avcı otu* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *köktemgi janargül*dir. Bu ismi yapısal olarak yeşil, gök anlamındaki *kök* sözcüğüne */+tA-/* isimden fiil yapım eki, */-m+/-* fiilden isim yapma eki ve */+gi/* aitlik ekinin eklenmesiyle oluşan *köktemgi* sözcüğü ile yanmak anlamındaki *jan-* fiiline */-Ar+/-* fiilden isim yapma ekinin eklendiği *janar* sözcüğü ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüğünün birleşmesinden oluşmuştur.

- köktemgi < *ET. kök* (Nadelyayev vd. 1969, s. 312) + *ET. /+lA-/* (Gabain, 1988, s. 49) + *ET. /-m+/-* (Gabain, 1988, s. 53) + *ET. /+k/* (Gabain, 1988, s. 44)

¹⁹ https://www.etymonline.com/word/camellia#etymonline_v_631

- janargül<ET. yan- (Nadelyayev vd. 1969, s. 231) + ET. /-Ar/ (Gabain, 1988, s. 58) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

köktemgi janargül bit. <Lat. *adonis vernalis* Büyüklüğü 12-40 cm olan, otsu çok yıllık bitki (QS, 2013, s. 673).

k. күнбағыс (künbağıs) “ayçiçeği”

Türkiye Türkçesinde *ayçiçeği* ve *günebakan* olarak adlandırılan çiçek adının karşılığı olarak benzer bir şekilde Kazak Türkçesinde *künbağıs* ismi kullanılmaktadır. Bu isim yapısal olarak güneş anlamındaki *kün* sözcüğü ile bakmak anlamındaki *bağ-* fiiline /-Is+/ fiilden isim yapım ekinin eklenmesiyle oluşan *bağıs* sözcüğünün birleşmesinden oluşmaktadır.

- künbağıs<ET. kün (Nadelyayev vd. 1969, s. 327) + ET. bağ- (Nadelyayev vd. 1969, s. 81-82) + ET. /-Is+/ (Gabain, 1988, s. 55)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

künbağıs is. bit. <Lat. *helianthus* Büyüdüğünde boyu bir buçuk iki metreyi geçen, iri yapraklı, sarı çiçekli, tohumu yağlı, papatyagiller familyasına ait bir yıllık ekili bitki (QS, 2013, s. 703).

l. қалампыр (qalampır) “karanfil”

Türkiye Türkçesinde *karanfil* olarak adlandırılan çiçek adının karşılığı olarak benzer bir şekilde Kazak Türkçesinde *qalampır* sözcüğü kullanılmaktadır.

- qalampır <Ar. *qaranful* (Räsänen, 1969, s. 236)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qalampır (Far. قرنفل) is. bit. Rengârenk çiçekleri olan güzelliği için yetiştirilen, hoş kokulu bitki (QS, 2013, s. 740).

m. қазтабан (qaztaban) “parmakotu”

Türkiye Türkçesinde *parmakotu* olarak adlandırılan çiçek adının karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *qaztaban* sözcüğü kullanılmaktadır. Bu ismin yapısı incelendiğinde *qaz* sözcüğü ile *taban* sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir.

- qaztaban<ET. qaz (Nadelyayev vd. 1969, s. 438-439) + ET. taban (Nadelyayev vd. 1969, s. 525)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qaztaban *is. bit.* <Lat. potentilla. Gövdesinin uzunluğu 15-20 cm, yapraklarının kenarları arı dişi gibi, çiçekleri sarı, çok yıllık otsu bir bitki (QS, 2013, s. 729).

n. қазтамақ (qaztamaq) “sardunya / ıtır çiçeği / turnagagası”

Türkiye Türkçesinde *sardunya*, *ıtır çiçeği* ve *turnagagası* gibi isimlerle adlandırılan çiçeğin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *qaztamaq* sözcüğü kullanılmaktadır. Sözcük yapısal olarak *qaz* ve *tamaq* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

- qaztamaq < *ET.* қаз (Nadelyayev vd. 1969, s. 438-439) + *ET.* тамғақ (Nadelyayev vd. 1969: 530)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qaztamaq *is. bit.* <Lat. geranium Gövdesi düz, yaprağı dilimli ve dalı olan, çiçeği mor renkli otsu bir bitki (QÄTS, 2011/9: 18).

o. қоғажай / шегіргүл (qoğajay / şegirgöl) “menekşe”

Türkiye Türkçesinde *menekşe* olarak adlandırılan çiçeğin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *qoğajay* ve *şegirgöl* sözcükleri kullanılmaktadır. Bu adlar yapısal olarak incelendiğinde *qoğajay* sözcüğü su kamışı anlamındaki *qoğa* ve yer anlamındaki *jay* sözcüklerinin birleşmesinden oluşurken *şegirgöl* sözcüğü çakır, elâ anlamındaki *şegir* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

- qoğajay < *ET.* қовы (Caferoğlu, 1968, s. 183) + *Far.* cā / cāy (Tietze, 2016/2, s. 31)
- şegirgöl < *ET.* çakır (Nadelyayev vd. 1969, s. 140) + *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qoğajay *is. bit.* <Lat. viola. Ormanda, çalılıklarda yetişen ve çiçek açan şifalı bir bitki (QS, 2018, s. 796).

şegirgöl *is. bit.* <Lat. viola. Menekşe familyasına ait çok yıllık otsu bitkiler, bazen cılız çalılar (QÄTS, 2011/15, s. 320).

ö. қоңыраубас / қоңыраугүл (qoñırawbas/ qoñırawgöl) “çan çiçeği”

Türkiye Türkçesinde *çan çiçeği* olarak adlandırılan çiçeğin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde *qoñırawbas* ve *qoñırawgöl* adları kullanılmaktadır. Bu adların yapısı incelendiğinde *qoñırawbas* sözcüğü, çan anlamındaki *qoñıraw* sözcüğü ile baş anlamındaki *bas* sözcüğünün birleşmesiyle meydana gelirken *qoñırawgöl* sözcüğü, yine *qoñıraw* sözcüğü ile çiçek anlamındaki *gül* sözcüğünün birleşmesinden oluşmaktadır.

- qoñırawbas < *ET.* қоңрағу (Nadelyayev vd. 1969, s. 456) + *ET.* baş (Nadelyayev vd. 1969, s. 86)
- qoñırawgöl < *ET.* қоңрағу (Nadelyayev vd. 1969, s. 456) + *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

qoñırawbas is. bit. Qoñırawgül (QÄTS, 2011/10, s. 53).

qoñırawgül is. bit. <Lat. camphanula Çiçeğin dişbudak yaprakları çan şeklinde, beş loblu, bir veya çok yıllık otsu bitki (QÄTS, 2011/10, s. 53).

р. магнолия (magnoliya) “manolya”

Türkiye Türkçesinde *manolya* olarak adlandırılan çiçeğin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde de benzer bir şekilde *magnoliya* sözcüğü kullanılmaktadır.

- magnoliya < Fr. magnolia²⁰

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

magnolia Lat. magnolia is. bit. Çiçeği hoş kokulu, büyük, yaprak dökmeyen ağaç veya çalı (QS, 2013, s. 889)

г. мамыргүл (mamırgül) “leylak”

Türkiye Türkçesinde *leylak* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *mamırgül* ismi kullanılmaktadır. Bu isim yapısal olarak mayıs anlamındaki *mamır* sözcüğü ile çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

- mamırgül < KzT. mamır (Ahmet’yanov, 2015/2, s. 30) + Far. gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

mamırgül is. bit. < Lat. syringa Güney bölgelerde yetişen, 3-5 cm yüksekliğinde, beyaz, mavi, pembe çiçekli, kokulu, ekili bir çalı (QS, 2013, s. 899).

с. орхидея (orhideya) “orkide”

Türkiye Türkçesinde *orkide* olarak adlandırılan çiçeğin karşılığı olarak Kazak Türkçesinde de benzer bir şekilde *orhideya* sözcüğü kullanılmaktadır.

- orhideya < Yun. orkhis²¹

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

orhideya Yun. orchidion is. bit. Hoş kokulu, farklı görünüşlü beyaz çiçekleri olan tropikal bitki (QS, 2013: 1012)

²⁰ https://www.etymonline.com/word/magnolia#etymonline_v_2197

²¹ <https://www.etymonline.com/search?q=orhide>

ş. раушангүл (rawşangül) “gül”

Türkiye Türkçesinde *gül* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *rawşangül* sözcüğüdür. Bu isim yapısal olarak hoş anlamındaki *rawşan* ve çiçek anlamındaki *gül* sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

- rawşangül < *Far.* rüşen (Çağbayır, 2007/4, s. 3983) + *Far.* gol (Tietze, 2016/3, s. 304)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

rawşangül Güzel, açık renkli kırmızı çiçek (QTTS/1, 2008, s. 687)

rawşangül is. bit. < *Lat. roza.* Gül familyasına ait, boyu 10-15 cm, gövdesi dikenli, yaprakları kalın, çiçekleri iri, hoş kokulu, kırmızı, pembe, beyaz, sarı renkte süs çahları (QS, 2013, s. 1083; QÄTS, 2011/12, s. 453).

t. түймедағы (tüymedağı) “papatya”

Türkiye Türkçesinde *papatya* olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı olarak *tüymedağı* ismi kullanılmaktadır. İsmi yapısı incelendiğinde düğme anlamındaki *tüyme* sözcüğü ile benek anlamındaki *daq* sözcüğüne /+I/ yükleme hâli ekinin eklenmesiyle oluşan sözcüğün birleşmesinden oluşmaktadır.

- tüymedağı < *ET.* tügme (Nadelyayev vd. 1969, s. 595) + *ET.* dağ (Nadelyayev vd. 1969, s. 158) + *ET.* /+nI/ Gabain, 1988, s. 64)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

tüymedağı is. bit. < *Lat. matricaria.* Papatyagiller ailesine ait bir yıllık otsu bitkiler (QS, 2013, s. 1295).

u. ұшқат / үшқат (uşqat / üşqat) “hanımeli”

Türkiye Türkçesinde hanımeli olarak adlandırılan çiçeğin Kazak Türkçesindeki karşılığı *uşqat* veya *üşqat* şeklindedir. Bu ismin yapısına bakıldığında sayı olarak üç sözcüğü ile tabaka anlamındaki *qat* sözcüğünün birleşmesinden meydana gelmiştir.

- uşqat / üşqat < *ET.* üç (Nadelyayev vd. 1969, s. 621; Räsänen, 1969, s. 518) + *ET.* qat (Nadelyayev vd. 1969, s. 432)

Kazakça sözlüklerde bu çiçeğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

uşqat is. bit. < *Lat. Ionicera Üşqat.* Küçük yapraklı çalı bitkisi (QÄTS, 2011/14, s. 776).

üşqat is. bit. < *Lat. caprifoliaceae* Farklı çiçek renklerine sahip çalı bitkilerinden oluşan bir familya, o bitkinin acı tadı olan meyvesi (QÄTS, 2011/15, s. 96).

Sonuç

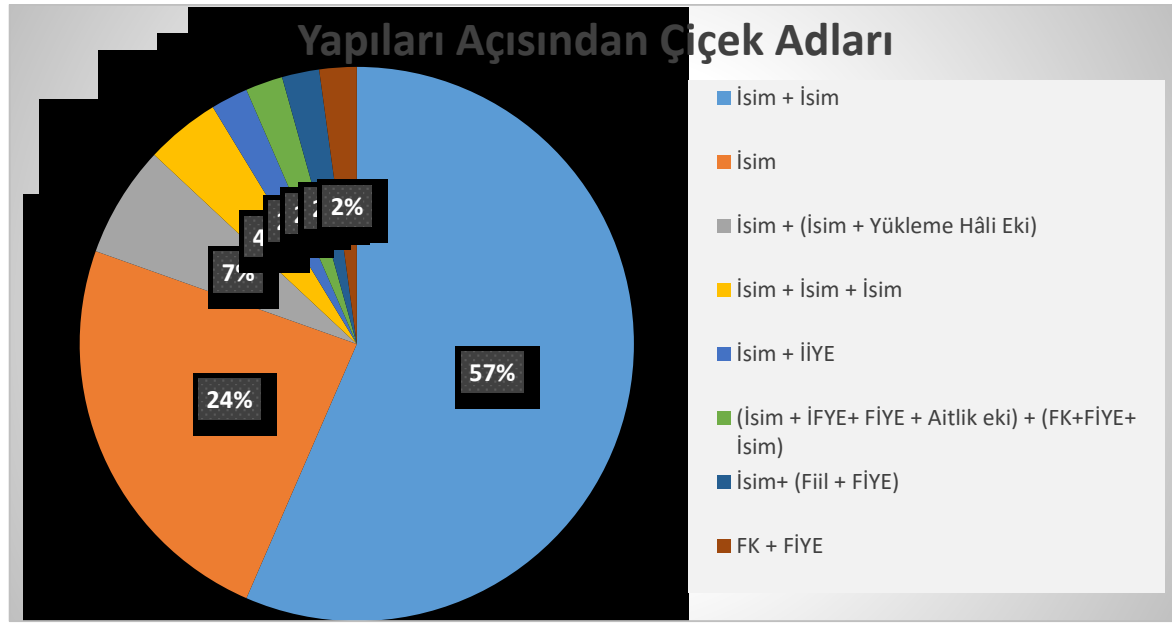
Çalışmanın konusunu teşkil eden çiçek kavramları alt anlamlılık açısından incelendiğinde uçsuz bucaksız bir bozkıra sahip olan Kazakistan coğrafyasında binlerce çeşit çiçeğe rastlamak mümkündür. Bu da Kazak Türkçesindeki çiçek kavramının alt anlamlılıktaki hiyerarşik düzenini belirlemede sayısız çıkarım ortaya koymaktadır. Çalışmada bunların yalnızca bir kısmına yer verilmiştir.

Çiçek adları incelendiğinde Kazakistan bozkırlarında yetişen çiçeklerin adlarında genel olarak Türkçe²² adlar kullanılmaktadır. Kazakistan topraklarında yetişmeyen ya da sonradan yetiştirilmeye başlanan çiçeklerin adları Latince, Fransızca gibi dillerden Rusçaya, Rusçadan da Kazakçaya geçtikleri şekilleriyle kullanılmaktadır. Bazen çiçek adlarında hem Türkçe hem de Rusçadan Kazakçaya geçtikleri gibi kullanımları da yer almaktadır. Kazak Türkçesinde çiçek adlarında bir kavram için birden fazla ad kullanılabilmektedir.

Tespit edilen çiçek adlarının morfolojik olarak sınıflandırması şu şekildedir:

Çiçek adlarının yapısı	Çiçek Adları
İsim	azaliya, begoniya, hrizantema, qalampır, kameliya, magnoliya, narkes, orhideya, sümbil, şuğınıq/şuğındıq, zapıran.
İsim + İsim	bäyşeşek, qızğaldaq, lalagül, aqqanat, jelaydar, jelimsabaq, teñbilgül, aqgül, barqıtşöp / barqıtgül, botaköz / quralaygül, arıstanawız, injüwgül/merwertgül, köknär, kökşeşek, qaztaban, qaztamaq, qoğajay, şegirgül, qonırawbas /qonırawgül, mamırgül, rawşangül, uşqat/üşqat
İsim + İsim + İsim	narğızgül, aqtamaqgül
İsim + (İsim + Yükleme Hâli Eki)	gültäji, tün güli, tügmedağı
İsim + İİYE	närkesşe
(İsim + İFYE+ FİYE + Aitlik eki) + (FK+FİYE+ İsim)	köktemgi janargül
İsim+ (Fiil + FİYE)	künbağıs
FK+ FİYE	esinek

²² Eski Türkçe döneminden günümüze kadar gelen tarihî Türk lehçelerinde.

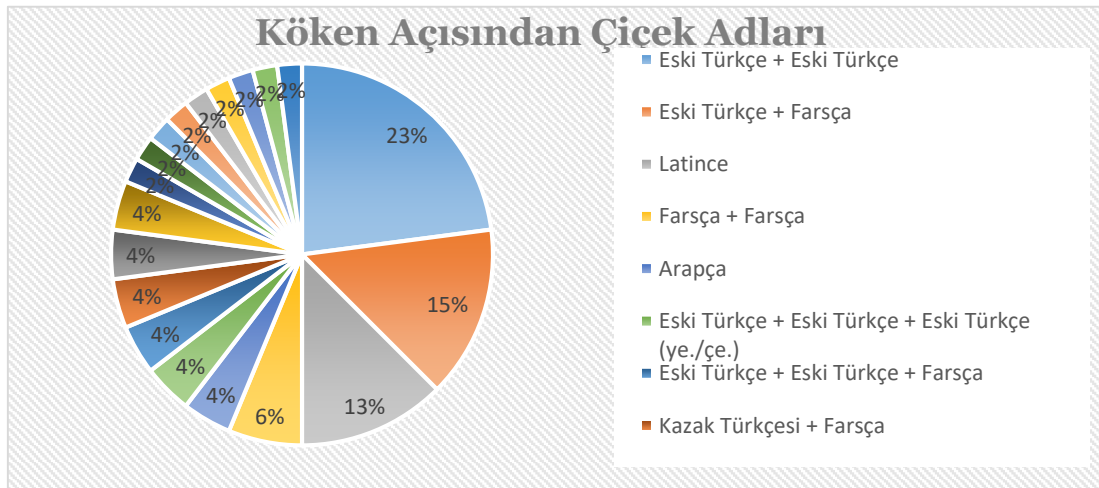

Bu tabloya göre tespit edilen çiçek adlarının %57'sini isim+ isim şeklinde oluşan birleşik isimler oluşturmaktadır. Bunun ardından %24 oran ile sadece bir isimden oluşan çiçek adları yer almaktadır. Bunlar ise genel olarak yabancı dillerden alıntı sözcüklerdir.

Tespit edilen çiçek adları köken açısından incelendiğinde ise şu sonuçlar çıkmaktadır:

Çiçek Adlarının Kökeni	Çiçek Adları
Eski Türkçe	şuğınq/şığındıq < ET. çoğluğ
Eski Türkçe + Eski Türkçe	aqqanat < ET. ak + ET. kanat arıstanawız < ET. arslan + ET. ağız bāyçeçek < ET. bay + ET. çeçek botaköz < ET. botu + ET. köz esinek < ET. esnä- + ET. /-k+/ qaztaban < ET. qaz + ET. taban qaztamaq < ET. qaz + ET. tamgak qızğaldaq < ÇağT. kızalax < ET. qızıl + ET. ğaldaq qoñırawbas < ET. qoñırağı + ET. baş kökşeşek < ET. kök + ET. çeçek uşqat / üşqat < ET. üç + ET. qat
Eski Türkçe + Eski Türkçe + Eski Türkçe (ye./çe.)	künbağıs < ET. kün + ET. baq- + ET. /-İş+/ tüymedağı < ET. tügme + ET. dağ + ET. /+nI/
Eski Türkçe + Eski Türkçe + Farsça	aqtamaqgöl < ET. ak + ET. tamgak + Far. gol köktemgi janargöl < (ET. kök + ET. /+lA- / + ET. /-m+ / + ET. /+kI /) + (ET. yan- + ET. /-Ar /) + Far. gol
Eski Türkçe + Kırgız Türkçesi (Kazak-Kırgız)	jelaydar < ET. yel + KırgT. (KazT. ve KırgT.) aydar
Eski Türkçe + Çağatay Türkçesi	jelimsabaq < ET. yelim + ÇağT. sibak
Eski Türkçe + Farsça	aqgöl < ET. ak + Far. gol injüwgöl < ET. yençü / yinçü + Far. gol qoğajay < ET. qovı + Far. cā / cāy

	qoñırawgöl<ET. qoñırağı + Far. gol köknär<ET. kök + Far. enär şegirgöl<ET. çakır + Far. gol teñbil < ET. teñil* + Far. gol
Eski Türkçe + Farsça + Eski Türkçe (çe.)	tün güli < ET. tün + Far. gol + ET. /+nI/
Kazak Türkçesi + Farsça	mamırgöl < KzT. mamır + Far. gol quralaygöl< KzT. quralay + Far. gol
Arapça	qalampir <Ar. қаранful zapıran<Ar. за'ferān
Farsça	sümbil < Far. sünbül
Farsça + Eski Türkçe + Farsça	narğızgöl < Far. enär + ET. qızıl (qızıl<qız <ğız) + Far. gol.
Farsça + Farsça	lalagöl<Far. lāla + Far. gol merwertgöl<Far. murvarid + Far. gol rawşangöl<Far. rüşen + Far. gol
Farsça + Farsça + Eski Türkçe (çe.)	gültäji<Far. gol + Far. tāt + ET. /+nI/
Fransızca	begoniya<Fr. begonia / begoniaceae magnoliya < Fr. magnolia
Latince	amarillis < Lat. amaryllis azaliya<Lat. azalea hrizantema<Lat. chrysanthemum kameliya < Lat. camellia liliya <Lat. liliaceae närkes<Lat. narcissus
Latince + Eski Türkçe (çe.)	närkesşe<Lat. narcissus + ET. /+ça
Rusça + Farsça	barqıtgöl<Rus. barhat + Far. gol barqıtşöp<Rus. barhat + ET. çöb
Yunanca	orhideya < Yun. orkhis

Bu tabloya göre tespit edilen çiçeklerin %23'ünü oluşturan çiçek adları Eski Türkçe sözcüklerin birleşmesiyle oluşan birleşik isimlerdir. Bunun ardından %15 oranıyla Eski Türkçe ile Farsça sözcüklerin

birleşmesinden oluşan birleşik isimler gelmektedir. Genel olarak bu birleşik isimlerin ikinci ögesini oluşturan Farsça sözcük çiçek anlamında kullanılan *gül* sözcüğüdür.

Çalışma sırasında Kazakça sözlüklerde çiçek adlarının tanımlamasında bazen eksik bazen de yanlış bilgiler yer aldığı görülmüştür. Örneğin, *kamelya* için sadece “güzel, büyük çiçekli bir ev bitkisi” denilirken çiçeğin botanik bilimi açısından özelliklerinden bahsedilmemiştir. Ya da *büyüşek* “kardelen” çiçeği tanımlanırken “yumrulu bir bahar çiçeği” denilmiştir, oysaki bu çiçek botanik bilimi açısından soğanlıdır. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Çalışmada, çiçek adlarının alt anlamlılık ilişkilerini anlamaya çalışırken hem yapısal hem de kökensel incelemesi de yapılarak aslında çiçek adlarının oluşumunda dil ve kültür ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra sözlüklerde bu çiçek adlarıyla ilgili verilen bilgilerin doğru ya da yeterli olup olmadığı dikkatle gözden geçirilerek bu yönde ayrıntılı çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile çiçek adlarının dilbilimsel ve kültürel önemi hakkında daha fazla bilgi edinilmesine katkı sağlaması ve gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturması hedeflenmektedir.

Kısaltmalar

Ar. : Arapça

bit. : bitki

bk. : bakınız

bot. : botanik

ÇağT. : Çağatay Türkçesi

çe. : çekim eki

ET. : Eski Türkçe

Far. : Farsça

Fele. : Felemenkçe

FK. : Fiil kökü

Fr. : Fransızca

İng. : İngilizce

is. : isim

KırgT. : Kırgız Türkçesi

KzT. : Kazak Türkçesi

Lat. : Latince

Rus. : Rusça

sf. : sıfat

TT. : Türkiye Türkçesi

ye. : yapım eki

Yun. : Yunanca

BjÖF : Şumakova, E. V. (2013). *Botanika jäne ösimdikter fiziologiyası*. Mäskev: Akademiya Baspa Ortalıǵı.

BTS : Usenbekova, A. E. (2020). *Biologiya: tüsindirme sözdik*. Almatı: Qazaq Universiteti.

QÄTS : Muxtar, Q.-M. (Ed.) (2011). *Qazaq ädebiy tiliniñ sözdigi*. C. 1-15. Almatı: Arıs Baspası.

QS : Wäli, N. (2013). *Qazaq sözdigi*. Almatı: Däwir Baspası.

QTTS/1 : Januzaqov, T. (2008). *Qazaq tiliniñ tüsindirme sözdigi*. Almatı: Dayk-Press.

QTTS/2 : Qaliyev, B. (2014). *Qazaq tiliniñ tüsindirme sözdigi*. Almatı: Memlekettik Tildi Damıtuw İnstitutı.

Kaynakça

Abdrahmanova, G. G., Zilyayeva, R. A. (1979). *Tatar tēlēnēñ añlatmalı süzlēğē*. Tom 2. Kazan: Tatarstan Kitap Nāşriyatı.

Ahmet'yanov, R. G. (2015). *Etimologičeskiy slovar' tatarskogo yazıka*. Tom 2. Kazan: İzdatel'stvo "Magarif-Bakit".

Arda, Z. C., Obruk, T. (2013). *Almanca Türkçe, Türkçe-Almanca universal sözlük*. Ankara: Engin Yayınevi.

Barrière, C. (2004). Knowledge-rich contexts discovery. *Seventeenth Canadian Conference on Artificial Intelligence*, 187–201. London, Ontario: CSCI.

Baskakov, N. A. (1963). *Nogaysko-russkiy slovar'*. Moskva: Gosudarstvennoye İzdatel'stvo İnostrannih i Natsional'nih Slovarey.

Baskakov, N. A. (1964). *Russko-altayskiy slovar'*. Moskva: İzdatel'stvo "Sovetskaya Entsiklopediya".

Baytop, T. (2007). *Türkçe bitki adları sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Britten, J., Holland, R. (1886). *A dictionary of english plant-names*. London: Trübner & Co.

Budagov, L. (1869). *Sravnitel'nyy slovar' turetsko-tatarskih nareçiy so vklyuçeniem upotrebitel'neysih slovar' arabских i persidskih i s perevodom na russkiy yazık*. Tom I: Sankpeterburg: Tipografiya İmpiratorskoy Akademii Nauk.

Budagov, L. (1871). *Sravnitel'nyy slovar' turetsko-tatarskih nareçiy so vklyuçeniem upotrebitel'neysih slovar' arabских i persidskih i s perevodom na russkiy yazık*. Tom II: Sankpeterburg: Tipografiya İmpiratorskoy Akademii Nauk.

Bu'choz, P.-J. (1771). *Dictionnaire universel des plantes, arbres et arbustes de la france*. Tome IV. Paris: Chez J. P. Costard.

Bussmann, H. (1996). *Routledge dictionary of language and linguistics*. London: Routledge.

Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Clauson, Sir G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century turkish*. London: Oxford at the Clarendon Press.

Coombes, A. J. (2012). *The a to z of plant names: A quick reference guide to 4000 garden plants*. Portland-London: Timber Press.

Cruse, D. A. (1986). *Lexical semantics*. New York: Cambridge University Press.

Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Australia: Blackwell Publishing.

Çağbayır, Y. (2007). *Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin sözcükleri Ötüken Türkçe sözlük*. Cilt 1-5. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat (Eski ve yeni harflerle)*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Eckmann, J. (2003). *Çağatayca el kitabı* (Çev. Günay Karaağaç). Ankara: Akçağ Yayınları.

Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi. s. 410.

Gabain, A V. (1988). *Eski Türkçenin grameri* (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Gledhill, D. (2008). *The names of plants*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Goody, J. (2010). *Çiçeklerin kültürü*. (Çev. Mehmet Beşikçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Griffiths, P. (2006). *An introduction to english semantics and pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Greimas, A. J. (1966). *Semântica estrutural*. Paris: Librairie Larousse.
- Hacıyev, V. C., Qasimova, T. E. (2008). *Azərbaycan florasının lüğəti*. Bakı: Elm.
- Hofmann, T. R. (1993). *Realms of meaning: An introduction to semantics*. London: Routledge.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Januzaqov, T. (2008). *Qazaq tiliniñ tüsindirme sözdigi*. Almatı: Dayk-Press.
- Qaliyev, B. (1988). *Qazaq tilindegi ösindik atawları*. Almatı: Qazaq SSR-iniñ “Ğılım” Baspası.
- Qaliyev, B. (2014). *Qazaq tiliniñ tüsindirme sözdigi*. Almatı: Memlekettik Tildi Damıtuw İnstitutı.
- Kanar, M. (2016). *Büyük Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Qoshjonov, M. Q. (Red.) (1984). *Russko-uzbekskiy slovar'*. Tom II. Taşkent: Glavnaya Redaktsiya Uzbekskoy Sovetskoy Entsiklopedii.
- Leech, G. (1985). *Semantics the study meaning*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Lyons, J. (1963). *Structural Semantics: An analysis of part of the vocabulary of Plato*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Medvekova, T. F. (Red.) (1958). *Başkirsko-russkiy slovar'*. Moskva: Gosudarstvennoye İzdatel'stvo İnostrannih i Natsional'nih Slovaryey.
- Muxtar, Q.-M. (Ed.) (2011). *Qazaq ädebiy tiliniñ sözdigi*. C. 1-15. Almatı: Arıs Baspası.
- Murphy, M. L. (2003). *Semantic relations and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press
- Murphy, M. L., Koskela, A. (2010). *Key terms in semantics*. London, New York: Continuum.
- Mustafayev, E. M., Şçerbinin, V. G. (1996). *Russko-turetskiy slovar'*. İstanbul: Multilingula Yayınları.
- Nadelyayev, V. M., Nasilov, D.M., Tenişev, E. R. ve Şçerbak, A. M (1969). *Drevnetyurskiy slovar'*. Leningrad: Leningradskoye Otdeleniye İzdatel'stva “Nauka”.
- Necipoviç Necip, E. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü* (Çev.: İklil Kurban). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pavet de Corturteille, M. (1870). *Dictionnaire turk-oriental*. Paris.
- Platon (2015). *Kratylos* (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Radlov, V. V. (1893). *Opit slovaryä tyurskih nareçiy*. Tom I, Çast I, Sankt Petersburg: İmperatorskaya Akademiya Nauk, s. 88.
- Radlov, V. V. (1911). *Opit slovaryä tyurskih nareçiy*. Tom IV, Çast 2, Sankt Petersburg: İmperatorskaya Akademiya Nauk, s. 1517.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen wörterbuchs der türksprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Sahobiddinov, S. S. (1953). *Slovar' mestnih i nauçnih nazvaniy poleznih i vrednih rasteniy sredney azii*. Toshkent: O'zSSR Fanlar Akademiyası Nashriyoti.
- Sèdir, P. (1902). *Les plantes magiques*. Paris: Bibliothèque Chacornac.
- Sevortyan, E. V. (2000). *Etimologičeskiy slovar' tyurskih yazıkov: Obşçetyurskie i mejtyurskie leksiçeskie osnovı na bukvı “k”, “q”*. Tom 6. Moskva: Nauka.
- Skvortsov, M.İ. (2012). *Russko-çuvaşskiy slovar'*, Tom 2. Şupaşkar: Çavaş Këneke İzdatel'svi.
- Sleptsova, P. A. (1972). *Yakutsko-russkiy slovar'*. Moskva: İzdatel'svo “Sovetskaya Entsiklopediya”.

- Syunçeva, H. İ., Urusbiyeva, İ. H. (1965). *Russko-karaçayev-balkarskiy slovar*. Moskva: İzdatel'svo "Sovetskaya Entsiklopediya".
- Şumakova, E. V. (2013). *Botanika jäne ösimdikter fiziologiyası*. Mäskev: Akademiya Baspa Ortalıǵı.
- Tenişev, E. R. (1968). *Tuvinsko-russkiy slovar*. Moskva: İzdatel'svo "Sovetskaya Entsiklopediya".
- Tietze, A. (2016/1). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. C. 1. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tietze, A. (2016/2). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. C. 2. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tietze, A. (2016/3). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. C. 3. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi. s. 304.
- Tietze, A. (2016/4). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tietze, A. (2018). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. C. 6. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi. s. 238.
- Tumanova, O. T. (1995). *Latinsko-russkiy slovar' nazvaniy rasteniy c ukazatelem russkih ekvivalentov*. Moskva: Lorien.
- Usenbekova, A. E. (2020). *Biologiya: túsindirme sözdik*. Almatı: Qazaq Universiteti.
- Useinov, S. M. (2007). *Russko-kımskotatarsiy slovar*. Simferopol': İzdatel'skiy Dom "Tezis".
- Vambery A. (1862). *Abuska. csagatajtörök szógyujtemény*. Pest: Emich Gusztáv M. Akad, Nyomdász Betüivel,
- Wäli, N. (2013). *Qazaq sözdigi*. Almatı: Däwir Baspası.
- Yaylalı, Y. (2018). *Klasik Fars ve Türk şiirinde çiçekler ve ağaçlar*. İstanbul: Cantaş Yayınları, s. 148.
- Yudahin, K. K. (1957). *Russko-Kırğızskiy slovar*. Moskva: Çet Jana Ulut Sözdüktörünün Mamlekettik Basması.
- Zilyayeva, R. A., Abdrahmanova, G. G., Timergalin, A. K. (1981). *Tatar tēlññ añlatmalı süzlēğē*. Tom 3. Kazan: Tatarstan Kitap Nāşriyatı.
- <http://www.cnshb.ru/> (Erişim Tarihi: 12.05.2023-17.06.2023)
- <https://www.etymonline.com> (Erişim Tarihi: 12.05.2023-17.06.2023)